

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Научна област: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Педагогическо общуване)

Тема на дисертацията: **„ДОВЕРИЕТО В ПЕДАГОГИЧЕСКАТА КОМУНИКАЦИЯ МЕЖДУ УЧИТЕЛИ И РОДИТЕЛИ – ДЕТЕРМИНАНТИ И СТАРТЕГИИ ЗА РАЗВИТИЕ“**

Автор на дисертацията: **Гергана Трайчева Кътева**

научен ръководител **доц. д-р Бистра Мизова**

Изготвил становището: доц. д-р Силвия Върбанова Върбанова, СУ „Св. Климент Охридски“ – Факултет по Педагогика

Данни за процедурата

Представените от докторант Гергана Кътева дисертационен труд с автореферат и придружаващи документи отговарят на националните изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав на СУ. Дисертацията е обсъдена на катедрено заседание за предварителна защита към катедра „Дидактика“ и с решение, че отговаря на критериите за научно изследване от дисертационен тип, на формалните структурни и съдържателни изисквания, е насочена за защита.

Актуалност и дисертабилност

Въпросите, свързани с доверието в комуникацията между учители и родители са с непреходна значимост. В голямата част от съществуващите изследователски търсения обаче се наблюдават общи констатации, без навлизане в дълбочина в измеренията му и в контекстуалните му проявления. В представената дисертация не само се излиза отвъд общите тълкувания, но се постига цялостно задълбочено осмисляне на когнитивни, емоционални и поведенчески измерения на доверието, както и на културни, социални и институционални влияния върху процесуалното му разгръщане. Формулираната цел на дисертационното изследване: „да се идентифицират, оценят и класифицират основните детерминанти на доверието в педагогическата комуникация между учители и родители, като същевременно се разработят стратегии за неговото развитие и стабилизиране“ с

професионална компетентност е постигната убедително чрез обвързването на **задълбочен многопластов анализ** на теоретично равнище и **многокомпонентно емпирично изследване**. Заявеното в предмета разглеждане на факторите и условията, които играят ролята на детерминанти на доверието в педагогическите взаимодействия между родители и учители и стратегиите за неговото развитие намира израз във формулираните изследователски въпроси, които водят към цялостно задълбочено проучване и осмисляне на доверието като многокомпонентен феномен. Проучването на факторите на различни аналитични нива (микро, мезо и макро) и в различни контексти на педагогическата комуникация разширява и задълбочава разбирането за доверието и е значимо както за методологията на научните изследвания, така и за реализиране на педагогически обосновани решения.

Концептуализиране на изследването и теоретична рамка

Концептуализирането на проблематиката за педагогическата комуникация и доверието между учители и родители, представено в първа глава на дисертацията, е чрез последователно обсъждане на съществени характеристики на комуникацията като социален феномен, съдържателни аспекти и измерения на педагогическото общуване между родители и учители; специфика на комуникативната компетентност на учителя; особености на партньорството между учители и родители и доверието като ключова теоретична категория в педагогическата комуникация. Анализът на съдържателните и функционални характеристики на комуникацията е изграден върху основата на обсъждане на авторитетни научни източници и задълбочено представя същността и особеностите ѝ в разнообразни контексти – исторически и културни. Обсъдените ракурси: информационен, регулативен, емоционално-ценностен, междуличностен, рефлексивен са от особено значение както за разбирането на феномена, така и за емпиричното му изследване. Задълбоченото представяне на характеристиките на педагогическата комуникация, на каналите и средствата за осъществяването ѝ плавно насочват към изследователски измерения. Обсъдените особености на комуникативната компетентност, ролите и функциите на учителя съдействат за цялостното осмисляне на професионалния профил на учителя по отношение на педагогическата комуникация. Систематизирането на родителските очаквания към учителите и образованието, на детерминантите на родителско участие в сътрудничество с учителите и на бариерите пред него е ценно за разбиране на образователните реалности и перспективи. То задава и основни опори за извеждане на индикатори за проучване във връзка с доверието.

Анализите са осъществени върху богата база от теоретични интерпретации, подкрепени от резултати от емпирични изследвания, обсъждане на модели, практики и идеи, представени в научни публикации у нас и в САЩ, Швейцария, Франция и други.

Ценен принос на дисертацията е концептуалното осмисляне на доверието в педагогическата комуникация. Представянето на социалнопсихологически, социологически, педагогически и организационни подходи не е с описателен характер, а систематично представя сложността и многопластовостта на феномена, създавайки интегрирана концептуална рамка за осмислянето му. Обсъждането на изследванията на доверието в образованието представя основни насоки за проучване и изследователски клъстери. Чрез обсъждането на **равнищата на анализ** (междупersonно; доверие в организации и процеси; доверие в системи) и връзките между тях е постигнато цялостно разбиране на феномена и обосноваване на теоретична рамка на слоев модел за емпиричното изследване. Тя се допълва и от систематизиране на факторите на доверието. Концептуализирането на въпросите за доверието на различните равнища на образователно взаимодействие представлява надеждна основа за операционализация на променливите в емпиричното изследване и за разработването на инструментариума. Осъщественият преглед на подходите във водещи изследвания за измерване на доверието в педагогическата комуникация между учители и родители е значим за разкриване на тенденциите в това поле и допълва обосноваването на методологията на авторовото изследване.

Методология и процедура на изследването

Изследването е впечатляващо и като методология и инструментариум, и като обхват на участниците. Избрана е **смесена методология, интегрираща количествени и качествени данни**, чрез което е постигната висока степен на валидност и надеждност, и дълбоко разбиране на сложността на изследваните феномени, цялостен и богато нюансиран анализ на детерминантите и стратегиите за развитие на доверието във всичките му измерения, на бариери и успешни практики.

Три от инструментите представляват въпросници под формата на оценъчни скали. Два от въпросниците са за родители и един е за учители. За родители въпросниците са за възприятията им относно взаимодействията с основния учител или класния ръководител на техните деца и въпросник за нагласите, за очакванията и възприятията на родителите относно взаимодействията им с училището и учителите на техните деца. Въпросникът за учителите изследва тяхното възприятие за доверието в

комуникацията с родителите. Твърденията във всяка от скалите във въпросниците се оценява по 5-степенна скала от Ликертов тип. Анкетите са проведени с родители на ученици от трите етапа на образование, като в първата анкета участват 108 родители, а във втората – 228. Учителите са 171. Качествените методи включват дълбочинни интервюта с 18 родители и фокус групи с учители от трите образователни етапа от различни селища –голям град и от две селища тип малък град. Анкетите, интервюта и фокус групите, използвани в изследването, са конструирани с фокус и внимание върху контекста на българската образователна система, в опит да се отразят културните, социалните и институционалните особености, свързани с педагогическата комуникация у нас. Процедурата на изследването следва всички стъпки за такъв вид изследване. Анализът на данните от количествените методи е направен с SPSS (версия 23).

Надеждността на скалите е проверена чрез *Cronbach's alpha*, което осигурява информация за вътрешната консистентност на отделните субскали, а резултатите по всички субскали показват много висока и изключително висока надеждност. Високите стойности за вътрешна съгласуваност по *Cronbach's alpha* показват, че инструментите надеждно измерват проучваните характеристики и могат да се използват като модел за изследвания в това поле. Структурната валидност на количествените инструменти е проверена чрез експлораторен факторен анализ (РСА) с ротация Varimax. Анализът на трите използвани инструмента показва, че те са надеждни и концептуално валидни средства за изследване на комуникацията и доверието между родители и учители. Потвърдената надеждност и валидност на конструираните въпросници като инструменти за проучване и анализ показва **изследователската стойност на създадения инструментариум** за идентифициране на основните съдържателни ядра, върху които се изгражда доверието. С това създаденият изследователски инструментариум е ценен научен принос със значимост не само за български условия, но и в по-широк план.

Данните от интервюта и фокус групите са анализирани чрез *тематичен анализ*, включващ три етапа на кодиране: отворено (идентифициране на първични категории), осево (установяване на връзки между тях) и селективно (изграждане на обобщени теми). Чрез използването на комбиниран дедуктивен и индуктивен подход при анализа на качествените данни е постигнато свързване на интерпретацията с теоретичните рамки и заедно с това са разкрити нови значими теми, въведени от самите участници. Дедуктивната рамка включва компоненти от четири валидирани в международен план

модели и авторски елементи, което е важно достойнство с иновативен характер на изследователския инструментариум.

Значимост на резултатите от изследването

Резултатите от изследването са ценни от теоретична и от практическа гледна точка. Съдържателните конкретизации са богати и дават актуален поглед върху значими характеристики на доверието в комуникацията между учители и родители в българското училище. В посока на усъвършенстване на характеристиките на взаимодействията и комуникацията от значение са разкритите детерминанти на доверието и оценката на доверието от страна на родителите, зоните на стабилност и успешност, както и установените колебания, бариери и напрежение. Установените различия по фактор населено място, етап на обучение, тип училище разкриват допълнителни нюанси в реалността на комуникацията, важни за по-успешното изграждане на взаимодействията.

Резултатите от преценките на учителите, заедно с установените различия в зависимост от институционалния контекст, професионалния опит и характеристиките на училището разкриват още по-задълбочено разбиране на факторите, които влияят върху изграждането на доверието и тези, които го затрудняват. Резултатите от анализите на качествените данни от фокус-групите и интервютата разкриват допълнителни детайли в разнообразни перспективи за доверието и педагогическата комуникация, отчитайки и особеностите на взаимодействието между учители и родители в различни училищни и социални условия.

Резултатите в проучването на „организационния слой“ на доверието чрез анализ на данните от анкетата за родителски очаквания и възприятия на училищната среда, фокус-групите с учители и интервютата с родители разкриват как организационно установените форми на комуникация, политики за включване на семействата и управленските стратегии на училищното ръководство създават предпоставки за доверително партньорство, но също и на крехко доверие и могат да разрушат усещането за прозрачност, равнопоставеност и предвидимост.

Анализите, свързани с по-широкия социален контекст (обществените нагласи и образователния контекст), разкриват значими характеристики на доверието, проекция на ценностни нагласи, социални различия и институционални дефицити.

Чрез **интегрирането на количествените и качествените данни (триангулацията)** е постигнато взаимно валидиране на резултатите и многомерно разбиране на доверието като социален и педагогически феномен на трите равнища на анализ – междуличностно, организационно и системно. Формулираните препоръки

съдържат ценни насоки за усъвършенстване на педагогическата практика както по отношение на действията в близък, така и в дългосрочен план. Като цялост референтната рамка от стратегии за развитие на доверието е основа за устойчива система от успешни практики.

Авторефератът отразява структурата, съдържанието и основните резултати в дисертационното изследване. Представени са 4 публикации, които популяризират части от дисертационното изследване и свидетелстват за развитието на докторантката в научно-изследователското поле.

Научни приноси

1. Осъществен е задълбочен анализ на съдържателните и функционални характеристики на педагогическата комуникация с разкриване на същността ѝ в разнообразни културни и исторически контексти.
2. Представената интегрирана концептуална рамка на доверието в многопластов анализ на различни равнища (междупersonно; доверие в организации и процеси; доверие в системи) обогатява и задълбочава разбирането за ключовите детерминанти, базисни характеристики и бариери за пълноценното му постигане.
3. Чрез смесена методология, интегрираща количествени и качествени данни, е постигната висока степен на валидност и надеждност, дълбоко разбиране на сложността на изследваните феномени, цялостен и богато нюансиран анализ на детерминантите и стратегиите за развитие на доверието във всичките му измерения, на бариери и успешни практики.
4. Конструираният инструментариум за изследване на доверието е с висока експлоративна стойност и може да се използва като модел за изследване в полето на педагогическата комуникация.
5. Резултатите от изследването са значими не само за постигане на многомерно разбиране на доверието, но и в практико-приложен план за усъвършенстване на педагогическата практика както по отношение на действията в близка, така и в дългосрочна перспектива.

Заклучение

Съдържателната дълбочина, високото равнище на обхватност на характеристиките на изследваните феномени, оригиналността на инструментариума за изследване, прецизността на проведеното изследване, значимостта на резултатите и

практическите препоръки правят дисертацията полезна и за изследователи, и за педагози от практиката. **Убедено оценявам високо положително представения дисертационен труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Гергана Кътева.**

10.12.2025

Изготвил становището:

(доц. д-р Силвия Върбанова)